

FARKAS DÁNIEL

Károli Gáspár Református Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar,
Történelemtudományi Doktori Iskola

Aetas 38. évf. 2023. 1. szám, 192–194.

ISSN 0237-7934

DOI [10.14232/aetas.2023.1.192-194](https://doi.org/10.14232/aetas.2023.1.192-194)

www.aetas.hu

Egy politikailag eredményes latin-amerikai földreform története

*Carmen Soliz: Fields of Revolution –
Agrarian Reform and Rural State
Formation in Bolivia, 1935-1964.
Pittsburgh, University of Pittsburgh, 2021.
281 oldal*

A bolíviai származású, Egyesült Államokban élő történész, Carmen Soliz könyvének célja az, hogy új kontextusba helyezze az 1953-ban elkezdődött bolíviai földreform lefolyását, árnyalja eddigi értékeléseit, és újragondolja elért eredményeit. A kötet forrásbázisa elsősorban jogi jellegű: Soliz a bolíviai földosztás birtokügyeiben döntő bíróság peranyagait tekintette át Potosiban a 2010-es évek folyamán, azokból von le számos új következtetést a dél-amerikai országban a huszadik század során végbement folyamatokra nézve.

A szerző mindenekelőtt két szempontot vizsgál: a földreform végeredményét a társadalomszerkezetet illetően, illetve a reform megvalósulásának módját. Mindkettő jól vizsgálható törzsforrásaival: a perek során kiderül, hogy milyen politikai erők hatottak a földreform folyamatára, ahogy természetesen az is, hogy mely csoportok voltak mindennek a kedvezményezettjei. A bőséges historiográfiai áttekintésben Soliz rámutat arra, hogy korábban a bolíviai földreform értékelései elsősorban az 1952 áprilisában kitört forradalom után hatalomra jutott *Movimiento Nacionalista Revolucionario* (MNR, Nemzeti Forradalmi Mozgalom) felülről végrehajtott intézkedéseinek tekintik a folyamatot. Soliz ezzel szemben

azzal érvel, hogy nagy részben az alulról szerveződő szegényparasztság politikai akaratára érvényesült a földreform folyamán. Rámutat arra, hogy az 1952–1964 közötti forradalmi rezsimet követő egyetlen bolíviai kormány sem merte radikálisan eltörölni a földreform eredményeit, inkább sajátos koalíciót kötöttek a vidéki kisbirtokosokkal a középrétegek és a kormánnyal rivális elitcsoportok kordában tartása érdekében. Ilyen értelemben a földreform eredményesnek tekinthető, hiszen ha nem is jelentett minőségi változást a bolíviai gazdaságban, a politikai erőviszonyokat jelentősen átrajzolta.

A kötet nagyon bő kontextus felvázolásával kezdi meg témája tárgyalását a történeti bevezetés után (*The Liberal Project in the Countryside*). Először a felülről jövő reformtörekvéseket, majd pedig az alulról, az őslakos közösségek oldaláról induló politikai mozgásokat vizsgálja, hogy megteremttesse a forradalom és a földreform tárgyalásának fogalomrendszerét. Rögzíti, hogy milyen reformfolyamatok indultak el az 1934-ben befejeződött chacói háborúban elszennvedett vereséget követően a dél-amerikai országban: a háborús vereség sürgetővé tette a szociális reformokat, és a hadsereg veteránjaiból új, komoly öntudattal rendelkező politikai közösségek alakultak. Meghatározza ezekben a reformfolyamatokban a földkérdés és az agrártársadalom helyét. Az agrárprobléma elsősorban a gazdaság diverzifikálásának kapcsán merült fel először a reformelképzelések között, legin-

kább a mezőgazdaság termelékenységének növelése jegyében. Soliz vázolja, hogy ezek a folyamatok hogyan vezettek aztán a gyakorlatilag robotmunkára kötelezett „colonos” rétegek gazdasági túlterheléséhez, hiszen a mezőgazdaság modernizálásával a földesúri csoportok, a *hacendado*-k egyre több és változatosabb munkát követeltek meg tőlük. Ezzel a következtetéssel vált át aztán az őslakos mezőgazdasági szegényrétegek saját reformkövetelései elemzésére. Rögzíti, hogy ezt és a további folyamatokat is Bolívia termelési viszonyait jól leképező három földrajzi területen keresztül mutatja be: a magas, száraz bolíviai felföldön Omasuyos, a középmagas, mindössze 2500 méter magasán fekvő völgyekben Germán Jordán és keletebbre fekvő, a korszakban éppen gazdasági terjeszkedést átélő, határozottan trópusi alföldeken Sud Yungas tartomány földreformját elemzi. Bemutatja, hogy a gazdasági értelemben hátrányos helyzetű csoportok igényei sem voltak egyformák: jelentősen különbözött a régi mintájú, kollektív tulajdoni formákat gyakorló indián közösségek és az egyéni művelést végző *colonos* rétegek helyzete. Az őslakos közösségek hagyományos, a haciendák megjelenése előtti, a spanyol gyarmati adminisztráció által szentesített birtokjogaikra hivatkozva követelték vissza földjeiket, míg a *colonos* csoportok a társadalmi igazságosság és gazdasági hatékonyság jegyében kívánták volna felosztani a nagybirtokokat. A szerző rámutat arra is, hogy a faji kérdés nagyon szorosan összekapcsolódott a társadalmi státuszszal, olyannyira, hogy a komoly földvagyon szerző egyének, ha indiánok voltak, legalábbis „meszticce” lényegültek át a társadalom szemében. Státuszukkal együtt faji hovatartozásuk besorolása is megváltozott.

A kötet a kérdéses témák elemzésére koncentrálna két fejezeten keresztül röviden összefoglalja Bolívia politikátörténetét 1934 és 1952 között (*The Indian Problem and the Agrarian Question under Debate, Revolution comes to the Countryside*). Az új kutatási eredményeknek megfelelően az

1944–1946 között fennállt katonai, szélső-jobboldali tendenciákkal bíró Villaroel-rezsimet is a reformer rendszerek közé sorolja Soliz, és hangsúlyozza, hogy az egész korszakon keresztül húzódik a kisebb vagy nagyobb mértékben forszírozott „felülről” érkező reform és az alulról szerveződő mozgalmak politikai kettőssége. Így jut el a következő fejezetben (*Redistribute Land Soon*) az 1952 áprilisában Bolíviában kitört fegyveres felkelésig, majd az MNR által irányított rezsim és Victor Paz Estenssoro hatalomra jutásáig. Itt kapcsolja össze az alulról és felülről érkező reformtörekvéseket. Miközben – tehát a robotkötelezettségek bérmunkára való átformálását – szorgalmazta, az alulról jövő elégedetlenség miatt kénytelen volt széles körű földreformot is hirdetni. A három megnevezett régió történetén keresztül a szerző bemutatja ezt a folyamatot, annak politikai és jogi aspektusával együtt. Rögzíti, hogy milyen feltételek, megszorítások mellett mehetett végbe a földosztás, s ennek milyen következményei voltak a birtokszerkezetre nézve. Miközben korábban a kérdéses tartományokban a megművelt birtokállomány 44%-át tartották kezükben nagybirtokosok, ez a földreform folyamán 14%-ra csökkent, ha a nagybirtokosok földjeihez számítjuk az új kisbirtokosokkal közös felhasználású területeket is. Részadatokkal is igyekszik ábrázolni a folyamatokat, így a különböző méretű, különböző helyen fekvő birtokok sorsát, felosztásuk trendjeit is bemutatja.

A kötet a következő két fejezetben (*Land to its Original Owners, Land for Those Who Work It*) Soliz felvázolja, hogy milyen politikai hatóerők nehezettek a földreform folyamatára, a meghozott törvényt hogyan hajtották végre. Elemzi a már jelzett különbséget az egyéni birtokokat kívánó *colonos* csoportok és az indián kollektívák földszerzései között, bemutatva az esetenkénti feszültséget is. Nem említi viszont a földreform következtében az 1950-es évek második felében beálló akut termelékenységi

problémákat. Kitér azonban arra, hogy egyes esetekben nem gyökeres, pozitív irányú birtokszerkezeti átalakításról van szó. Az amúgy is kisebb birtokokból álló Germán Jordán körzetben a domináns középparaszti birtokok csak tovább fragmentálódtak, rontva a termelési lehetőségeket. Később azonban azt is hangsúlyozza, hogy ez a folyamat lehetővé tette azt is, hogy ne csak bővüljön valamelyest a földtulajdonosok köre, hanem valóban tömegessé váljon, meggátolva újabb agrárproletariátus kialakulását, ahogy az véleménye szerint például a chilei földreformot követően történt. Bemutatja azokat a pártokat, amelyeknek tevékenysége hatott a földosztás folyamatára, de kontrasztba állítja őket az agrárszakszervezetek jóval nagyobb erejével, melyek befolyását, fellépéseit a peranyagokkal bizonyítja. E szervezetek befolyása egyes körzetekben jelentős hatást gyakorolt a földosztás lefolyására. Röviden elemzi a szerző azt is, hogy a magas szintű politikai fellebbviteli fórumok – például az elnöki hivatal – hogyan éltek vétőjogukkal a földosztást illető bírósági döntésekkel kapcsolatosan, milyen politikai szándékokra lehet következtetni egyes időszakokban. Míg 1952 és 1956 között Victor Paz Estenssoro elnöksége alatt javarészt a földet igénylő szegényparasztkok

részére döntött az elnöki hivatal, Siles Zuazo alatt ez megváltozott, és a nagybirtokosoknak kedvező határozatok sora jelent meg. Elemzi a nagybirtokosok saját „földmegtartó” stratégiáit is, valamint azokat a tényezőket, amelyek lehetővé tették, hogy a föld egésze vagy része az eredeti tulajdonos kezén maradjon. Ez történt, amikor a földeket jogilag a család több tagja között osztották szét. Máskor igyekeztek bizonyítani, hogy a kérdéses birtok megfelelően gépesített, így tehát nem indokolt a termelékenység növelése érdekében felosztani. Ezt azonban gyakran oldották meg úgy, hogy ugyanazokat az eszközöket újra és újra regisztrálták az összes birtokukra, amit a valóságban nem művelhettek meg a rendelkezésükre álló kisszámú mezőgazdasági géppel.

Carmen Soliz könyve fontos új adalékokat tár elénk a latin-amerikai agrártörténet és politikátörténet köréből, a bolíviai és tágabb értelemben az Andok térségére jellemző politikai és társadalmi dinamikák eddig nem látott árnyalatait világítja meg. Gazdaság, társadalmi folyamatok és hatalmi cselekvés sajátos összjátékát tárja elénk a könyv, hasznos információkkal és értelmezésekkel szolgálva a térség és a globális Dél kutatói számára.